

Afrika Boynuzu'ndaki Uluslararası Rekabet Unsurları *Elements Of International Competition in The Horn of Africa*

Dr. Ahmat Mahamat OUMAR

Karabük Üniversitesi
Karabük University
ahmatmahamatoumar@karabuk.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0365-3432

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received : 30.01.2023

Kabul Tarihi / Accepted : 15.04.2023

Yayın Tarihi / Published : 30.05.2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season : Mayıs / May

Cilt / Volume: 1 • Sayı / Issue: 1 • Sayfa / Pages: 1-20

Atıf / Cite as

OUMAR, M, A. (2023). Afrika Boynuzu'ndaki Uluslararası Rekabet Unsurları. Disiplinlerarası Afrika Çalışmaları Dergisi, 1(1), 1-20.

İntihal / Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayın Hakkı / Copyright®

Disiplinlerarası Afrika Çalışmaları Dergisi uluslararası, bilimsel ve hakemli bir dergidir. Tüm hakları saklıdır.
Journal of Interdisciplinary African Studies is an international, scientific and peer-reviewed journal.
All rights reserved.

Öz: Devletler arasındaki çatışma ve rekabet konusu, tarih boyunca plan, strateji ve araçlardaki değişikliklerle yenilenen eski bir olgudur. Ancak her hâlükârda güvenlik ve ekonomide temsil edilen ulusal çıkar, çatışan veya rekabet halindeki ülkelerin önceliklerinin başında gelmektedir. Bu çerçevede ulusal çıkardan bahsederken, stratejik açıdan önemli yerler ön plana çıkmaktadır. Burada, uluslararası düzeyde güvenlik ve ekonomi alanında etkili olan doğal kaynaklar ve coğrafi konumlarla ilişkilendirilmeden stratejik yerlerden bahsetmemek mümkün değil. Afrika Boynuzu bölgesi, yukarıda belirtilen tüm stratejik özelliklere sahip olduğu için yıllardır uluslararası ve bölgesel güçler nezdinde bu bölgenin önemi kaybolmamıştır. Bu sebeple, Afrika Boynuzu'ndaki uluslararası ve bölgesel rekabet unsurlarının seyri bu çalışmanın konusu olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Afrika Boynuzu, uluslararası rekabet, uluslararası güçler, bölgesel güçler.

Abstract: The issue of conflict and competition between states is an old problem that has been renewed throughout history with changes in plans, strategies and instruments. However, in any case, the national interest represented in security and economy is at the top of the priorities of the countries in conflict or competition through-

out history. When talking about national interest, strategically important places come to the fore. Here, it is impossible not to mention strategic places without associating them with natural resources and geographical locations, which are effective in the field of security and economy at the international level. The Horn of Africa region has all the strategic features mentioned above. For this reason, the importance of this region has not been lost in the eyes of international and regional powers for years. Thus, the story of the elements of international and regional competition in the Horn of Africa is the subject of this study.

Keywords: Horn of Africa, international competition, international powers, regional powers.

Giriş

Devletler arasındaki rekabet konusu hiç de yeni bir konu değil, aksine çıkar çatışması ve güç inşa etme kavramı doğrultusunda tarihin derinliklerine inmektedir. Afrika kıtası ve özellikle Afrika Boynuzu, stratejik konumu nedeniyle uluslararası ve bölgesel güçlerin gözünden kaçmayan bölgelerden biri olarak kabul edilmektedir. Günümüzde Afrika Boynuzu'ndaki uluslararası veya bölgesel güçlerin rekabet unsurlarını bakıldığında ilk başta İngiltere, Fransa ve İtalya gibi eski sömürge güçleri arasından yer almaktadır. Bu eski sömürge ülkelere ek olarak ABD, Çin ve Rusya, Türkiye, İran, Hindistan, İsrail ve Arap Körfezi ülkeleri gibi uluslararası ve bölgesel güçler amaçları farklı olsa da Afrika Boynuzu'na yönelmişlerdir. Bu bağlamda bir takım sorular ortaya çıkmaktadır; Bu bölgeyi uluslararası ve bölgesel güçler nezdinde önemli kılan unsurlar nelerdir? Bu bölgede gerçekten var olan uluslararası ve bölgesel unsurlar nelerdir? Bu uluslararası ve bölgesel varlığın bölge ülkeleri üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkileri nelerdir? Bu tür soruları cevaplamak için bu bölgedeki uluslararası ve bölgesel varlığın unsurlarına ayrı ayrı bir şekilde bakmak gerektiğini söylemek mümkündür.

Bu çalışma, bu hayati bölgedeki olayların seyri üzerinde şu ya da bu şekilde etkili olduğu düşünülen uluslararası ve bölgesel güçlerin varlığı da dâhil olmak üzere Afrika Boynuzu'ndaki durumu basitleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu, Afrika kıtasının olaylarına ve özellikle Afrika Boynuzu meselelerine ilgi duyan öğrenciler ve araştırmacılar için Afrika Boynuzu meselelerinin basitleştirilmesine katkıda bulunması da amaçlanmaktadır. Ayrıca bu çalışma bir giriş ile başlamakta, ardından sömürgecilik döneminde Afrika Boynuzu'nu paylaşan Avrupa'nın varlığına değinmekte ve daha sonra Soğuk Savaş sonrası dönemde bu bölgeye ilgileri artan uluslararası ve bölgesel güçlerin varlığına ele alıp sonuçlanmaktadır.

1. Afrika Boynuzu'nda Geleneksel Uluslararası Güçler Varlığı

Afrika Boynuzu'ndaki geleneksel uluslararası güçlerin, özellikle İngiltere, Fransa ve İtalya'nın varlığı sömürge dönemine kadar uzanmaktadır. Bu sömürgeci güçlerin bu bölgedeki varlığı, aşağıdaki satırlarda görülebileceği gibi geçen yüzyılın altmışlı ve yetmişli yıllarındaki bağımsızlık yıllarına kadar devam etmiştir.

1.1. İngiltere

İngiltere'nin Afrika Boynuzu'ndaki gerçek mevcudiyetinin başlangıcı, sömürge döneminde Batılı ülkelerin bu bölgeye doğru yarışmaya başladığı döneme kadar uzanmaktadır, özellikle 20. Yüzyılın başından itibaren İngiltere Sudan, Kenya, Uganda ve Somaliland "*İngiliz Somalisi*" ülkelerini kontrol altına aldıktan sonra Afrika Boynuzu'ndaki en etkili Avrupa ülkesi haline geldi. Bu, İngilizler tarafından işgal edilen alanlar, geçen yüzyılın altmış yıllarına kadar işgal altında kalmıştır (Degu, W. A., 2002: 182). Sömürge dönemlerinde Afrika Boynuzu'ndaki İngiliz politikasına bakıldığında, İngiliz politikası, zenginliği yağmalayan ve yerel halkı her şekilde sömüren diğer Batılı sömürge ülkelerinin politikasından farklı değildir. Hatta bu bölge ülkeleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra bile İngiltere, İngiliz Milletler Topluluğu "*Commonwealth of Nations*" aracılığıyla bölgeye bağlı kalmıştır. Ancak son zamanlarda Afrika Boynuzu bölgesindeki ABD, Çin, Türkiye ve diğer uluslararası ve bölgesel güçler arasındaki rekabet nedeniyle İngiltere'nin etkisinin zayıflamaya başladığı söylenebilmektedir (Madowo, 2018). Örneğin Kenya'da, Anglo-Amerikan nüfuz mücadelesi bakıldığında, Kenya'daki 2007 yılında Britanya'nın müttefiki Moi Kibaki ile ABD'nin müttefiki Raila Odinga arasındaki düzenlenen başkanlık seçimlerinde, Raila Odinga, ABD'nin desteğiyle seçimleri kazanmıştır (Dagne, 2008: 3-4). Bununla birlikte, İngiltere bu hayati bölgede kalıcı bir yer edinmeye çalışmaktadır. Aynı zamanda, İngiltere'nin Uganda ve Kenya gibi ülkelerle ilişkilerinin halen yakın olduğu söylenebilmektedir.

1.2. Fransa

Bölgede İngiliz mevcudiyetinde olduğu gibi, Afrika Boynuzu'ndaki Fransız mevcudiyetinin kökleri, Afrika kıtasındaki Batı sömürge dönemine kadar uzanmaktadır. Ancak Fransızların odak noktası Kuzey, Batı ve Orta Afrika bölgeleri olmuştur (Adu, 1987: 22). O dönemdeki Afrika Boynuzu'nda Cibuti, Fransız kontrolü altında kalan tek ülkedir. Daha sonra Fransa, 1907'de Etiyopya'da ilk büyükelçiliğini açarak, XX. yüzyılın başından itibaren Etiyopya ile ilişkilerini pekiştirmeye çalışmıştır, özellikle de İmparator II. Menelik döneminde. 1917'de ise Fransa, Cibuti ile Addis Ababa'yı birbirine bağlayan demiryolunu inşa etmeye başlamıştır. Öte yandan Fransa, Afrika Boynuzu'na en çok bağlı olan batılı ülkedir. Burada Fransa'nın 1977 yılından beri Cibuti'deki askeri üssü bulunmaktadır (Sıradağ, 2014: 107). Aslında Soğuk Savaş döneminde Fransızların Afrika Boynuzu'ndaki politikasının çok aktif olmadığını söylemek mümkündür. Ancak bölgeye yönelik uluslararası yönelimin artmasıyla, özellikle Çin'in büyük yatırımları ile Fransa, Afrika Boynuzu'na dönme hedefiyle büyük çaba harcamıştır (Al-Nur, 2013: 584-586).

Son zamanlarda Afrika Boynuzu'na yönelik Fransız eğilimleri, Fransa'nın bu stratejik ve hayati önem taşıyan bölgede yeniden konumlanma ihtiyacına yanıt olarak jeostratejik, politik ve ekonomik boyutlar taşıyor gibi görünmektedir. Stratejik ve güvenlik açısından Fransa'nın dış politikası geçmişte sömürge dönemin-

den kaynaklanan tarihi ve kültürel mirasa dayandırılmış olsa da şu anda Fransa, bu bölgede tanık olduğumuz uluslararası izdihamın ortasında Afrika Boynuzu'ndaki etkisini artırmak için daha fazla uğraşmaya çalışıyor gibi görünmektedir. Bununla birlikte, Fransız odak noktası, Fransız askerî üslerini kucaklayan en eski Afrika ülkelerinden biri olan Cibuti topraklarıdır (Marks, 1974: 95-104). Fransız dış politikasındaki konumunu yansıtan bir Fransız sömürgesi olarak Cibuti, Fransa için tarihi ve stratejik bir mirası barındırır. Bu nedenle hala Cibuti topraklarına odaklanmış- tır. Özellikle Afrika Boynuzu bölgesindeki uluslararası rekabetin artmaya başladığı bu dönemde bölgeye, stratejik konumdaki Cibuti ülkesinde Fransa ile rekabet etmeye başlayan ABD gibi büyük güçler de dahil olmaktadır (Al-Nur, 2013: 585).

Her durumda, Fransa'yı diğer uluslararası güçler gibi Afrika'nın bu özel bölgesinde olmaya iten Afrika Boynuzu'nun coğrafi ve stratejik konumu olmuştur (Woodward, 2002: 11). Herhalde bunun başarısızlığı veya başarısı, Fransız politikasının benimsemesi gereken yaklaşımların işlevselliğine bağlıdır.

Bu bölgedeki yaşanan uluslararası rekabette Fransa'nın konumu, Fransız siyasetinin yönelimlerine bağlı olacaktır. Bu, Fransızların yumuşak olma ve bölge ülkelerinin iç işlerine müdahale etmeme eğilimi gösteren yeni bir politika benimsemesi gerektiği anlamına gelebilmektedir; ancak Fransa bu kıtanın sorunlarına karşılırsa Afrika kıtası ülkelerinin şu anda istisnasız uluslararası güçlere açılma politikası başlattığı göz önüne alındığında, stratejilerinin kısa vadede başarısız olacağı düşünülmektedir.

1.3. İtalya

Afrika Boynuzu'ndaki İtalyan varlığı, 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın başlarına, İtalya'nın Afrika'yı işgal eden diğer Batı ülkelerine benzer şekilde Afrika kıtasında bir yer bulmaya çalıştığı döneme kadar uzanmaktadır. (Mattia, 2018: 4-7). Özellikle 1885'in başlangıcında (Adu, 1987: 49), yani Berlin Konferansı'ndan sonra İtalya, Eritre'ye ek olarak, Somali'nin büyük bölümlerini işgal etmiştir. Aynı zamanda İtalyanlar Etiyopya'yı işgal etmeye çalışmıştır; ancak 1896'da "Adowa" Muharebesi'nde Etiyopyalılar tarafından yenilgiye uğratılmıştır (Van, 2017: 3). Buna rağmen İtalyanlar bu bölgeyi Fransızlar ve İngilizlerle paylaşmakta ısrarcıydılar. Aslında, Afrika Boynuzu'ndaki İtalyan işgali, sonunda onu kontrol altına alacak çeşitli yöntemler benimsiyordu. İtalya, askeri gücünün yanı sıra anlaşmalar yoluyla bölgeye girerek ve yerel halkın sempatisini kazanmaya çalışarak yavaş yavaş bu bölgeyi kontrolü altına almak istiyordu. Böylece İtalya, 1889-1891 yılları arasında padişahlar ve kabile büyükleri ile bir dizi anlaşma yapmıştır. Bu doğrultuda İtalyan Somaliland veya "Jubaland" olarak bilinen, İtalyanlar olarak adlandırılan güneybatı Somali'de koruma ilan etmişlerdir. Bununla birlikte İtalyanlar, II. Dünya Savaşı'ndaki yenilgilerinden sonra tüm bu bölgeleri kaybetmiştir, bu yüzden İtalyan Somaliland 1949'a kadar İngiliz yönetimi altında kalmış, sonra Birleşmiş Milletler vesayeti altında ve yine İtalyan yönetimi altında bir bölge olmuştur

(Wael, 2008: 48-49). Bu vesayet, Somali'nin bağımsızlığını kazandığı 1960 yılına kadar sürmüştür.

İtalyanların bu dönemde Eritre'deki varlığına ilişkin Eritre, Etiyopya'ya 02/12/1950 tarihinde yayınlanan 390 sayılı kararında Birleşmiş Milletler'in onayından sonra bir federasyon şeklinde katılmıştır (Abdullah İdris, 1990: 16). Fakat, 1952'de Birleşmiş Milletler Etiyopya ve Eritre'nin bir konfederasyon şeklinde olmasına karar vermiştir. Ancak Eritre'yi Etiyopya'nın ayrılmaz bir parçası olarak gören Haile Selassie, BM kararını reddetmiştir (Degu, 2002: 170). Bu 1960'larda Etiyopya'ya karşı bir isyan başlattı ve 1993'te Eritre'nin bağımsızlığıyla sona ermiştir (Gebru, 2009: 2).

Soğuk Savaş döneminde İtalya'nın Afrika Boynuzu'nda çok az rolü olduğunu söylemek mümkündür; ancak son yıllarda İtalya, Afrika Boynuzu'nda zaman zaman ayrı ve diğer zamanlarda Avrupa Birliği içinde diplomatik ve hatta askerî olarak hareket etmeye başlamıştır. Aslında İtalya, bu bölgenin Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana tanık olduğu uluslararası ve bölgesel rekabet ışığında bölge ülkeleriyle iş birliğini güçlendirmenin öneminin de farkındaydı. Böylece İtalya bu stratejik bölgede yer edinmeye çalışıyordu. Bu bağlamda İtalya, Afrika Boynuzu'ndaki 2013'te ilk askerî üssünü kurmuştur. Burada belirtilen amaç korsanlık savaşıdır; ancak asıl mesele, İtalyan donanmasının Kızıldeniz'deki operasyonlarını desteklemek ve bu hayati bölgeye yakın kalmak da amaçlanmaktadır.

2. Afrika Boynuzu'na Yeni Giren Uluslararası Güçler Varlığı

Afrika Boynuzu'ndaki yeni uluslararası güçler ile kastedilen, sömürgecilik dönemine kadar uzanan İngiltere, Fransa ve İtalya gibi Avrupalı güçlerin varlığına kıyasla, son zamanlarda Afrika Boynuzu'nda var olan uluslararası güçlerdir. Burada, Afrika Boynuzu'na yeni giren uluslararası güçlerin en önemli unsurları, ABD, Rusya, Çin, Hindistan ve Japonya gibi devletlerdir. Aşağıdaki paragraflarda, bu uluslararası güçlerin varlığı, etkisi ve mekanizmaları ele alınmıştır.

2.1. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri'nin Afrika kıtasının tamamına ilgisi, İngiltere, Fransa ve İtalya gibi uzun zaman önce kıtaya gelen Avrupa sömürge ülkelerine kıyasla gecikmiştir. Afrika kıtası başlangıçta Amerikan siyasetinin ilgili olduğu bir bölge değildi; Bununla birlikte, en önemlileri Soğuk Savaşın sonu ve doğu kampının çöküşünde ABD'nin öncülük ettiği Yeni Dünya Düzeninin ortaya çıkışı olan XX. yüzyılın doksanları boyunca uluslararası politika haritasında meydana gelen büyük dönüşümler olmuştur. Bu sıralarda, Başkan Clinton daha önce olduğundan daha fazla Afrika'ya yerleşmeye çalışmıştır (Al-Nur, 2013: 572). Bu kritik dönemin verilerine göre, ABD'nin dünya lideri gibi görülmesi, Afrika Boynuzu'nda da var olma hevesini artırmıştır. Tabii ki, ABD onlarca yıldır bu bölgede mevcut olan geleneksel güçlerin, özellikle Cibuti ve bazı Büyük Göller ülkelerinden gelen Fransız

etkisinin kuvvetiyle şok yaşamıştır. Amerikan ile Fransız etkisi arasındaki çatışma bu nedenle ortaya çıkmıştır (Al-Nur, 2013: 585). 1994'te komşu olan Ruanda ve Burundi'de yaşanan kanlı çatışmalar Amerikan etkisinin güçlenmesine ve Fransız etkisinin ortadan kalkmasına neden olmuştur. Bu kanlı olaylardan sonra Ruanda, Fransız ekseninden uzaklaşıp Anglo-Sakson eksenine yakınlaşmıştır. Aynı zamanda, resmi Fransızca dilini bile terk etmiş, İngilizceye ek olarak yerel dil olan "Kinyarwanda" dilini benimsemiştir ve hatta İngiliz Milletler Topluluğu'na katılmıştır. ABD'nin Ruanda, Etiyopya, Eritre, Uganda ve Afrika'daki en büyük ABD askeri üssüne ev sahipliği yapan Cibuti gibi diğer Doğu Afrika ülkeleri ile ilişkilerini güçlendirmesi için elverişli bir fırsat ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, ABD'nin özellikle de 11 Eylül 2001 olaylarından sonra güvenlik gerekçeleriyle Afrika Boynuzu'na yakın kalmak istediği de bilinmektedir (Yahya, 2006: 124-125).

Burada hem Afrika Boynuzu'ndaki hem de Afrika kıtasının genelindeki Amerikan varlığını güçlendiren en önemli adımlar arasında Afrika'daki ABD askeri üssü (AFRICOM) yer almaktadır. ABD bu bölgede askeri üs kurma gerekçeleri arasında terörle mücadele yer almaktadır. Ancak mesele, Amerikalıların bu stratejik bölgeye odaklanmasını sağlayan çatışma ve uluslararası rekabetle bağlantılıdır. Bunun için ABD'nin Cibuti'deki askeri varlığı sayesinde bölgede tanık olunan genel olaylarda önemli bir oyuncu haline geldiği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, Amerikan çıkarlarına ulaşacak şekilde yeniden biçimlendirilmesine yönelik bir dizi önlem başlatılmıştır. Burada, Amerikan konsepti olan Afrika Büyük Boynuzu "The Great Horn of Africa" (David, 2000: 2) haritasına bakıldığında olan buydu. Aslında, Amerikan askeri varlığı aşağıdakileri içeren bir dizi hedefe ulaşmayı amaçlamaktadır: ABD'nin politikasında stratejik öneme sahip petrol kaynaklarına erişmenin yanı sıra çıkarlarına bir tehdit olarak gördüğü silahlı (Cihatçı) örgütlerin varlığının gözlemlenmesi amaçlanıyordu (John, 1968: 15). Aynı zamanda, ABD uluslararası güçlerin etkisine, özellikle Afrika Boynuzu ve genel olarak Afrika kıtasında büyüyen Çin etkisine karşı koymaya çalışıyordu.

2.2. Rusya

Rusların Afrika Boynuzu ülkeleriyle ilişkileri bu bölgedeki Avrupalı güçler kadar eski değildir. Bununla birlikte, Sovyet döneminde Afrika-Rusya ilişkileri, özellikle XX. yüzyılın yetmişli yıllarında eski Somali Cumhurbaşkanı Mohamed Siad Barre döneminde sosyalist bir ülke haline gelen Somali gibi sosyalist bir yönelime sahip Afrika ülkelerinde güçlüdür (Woodward, 2002: 67). Aynı dönemde Mengistu Haile Myriam'ın iktidara gelmesiyle Etiyopya sosyalist bir devlete dönüşmüştür; ancak bu güçlü bağlantılar hem Somali hem de Etiyopya'daki sosyalist rejimlerin düşüşüne denk gelen Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra keskin bir şekilde kopmuştur (Daban, 2017: 155). Geçen yüzyılın doksanlı yıllarında Sovyetler Birliği'nin çöküşünü takiben Afrika'nın Rus dış politikası gündeminde yaşadığı düşüşe rağmen, Rusya özellikle uluslararası sistemde büyük bir güç olarak siyasi varlığını geri kazanmaya çalışırken, hesaplarını tekrar Afrika kıtasına geri dönme

üzerine yapmaya başlamıştır. Zaten uluslararası jeopolitik sistemde stratejik öneme sahip olan ülkeler, Afrika da dahil olmak üzere, dünyanın birçok yerinde ilgi görmektedir. Burada Afrika Boynuzu diğer bölgelere oranla ön plana çıkmaktadır, çünkü bu bölgeyi Afrika ve dünyanın geri kalan bölgeleriyle karşılaştırdığımızda bölgeyi önemli hale getiren birçok stratejik özelliği görmek mümkündür. Bu yüzden Cumhurbaşkanı Vladimir Putin'in yönetimi, Afrika Boynuzu gibi stratejik yerlerden yoksun olamayacak bir uluslararası güç olarak ülkesinin çıkarlarını en üst düzeye çıkarmaya çalışmış ve Afrika'ya yönelik politikasında büyük bir değişikliğe gitmiştir (Oğultürk, 2019: 121-143). Bu, Rusya'nın Afrika Boynuzu da dâhil olmak üzere uluslararası arenada yeri doldurulamaz bir ortak olarak sunulduğu bir zamana denk gelmektedir. Ayrıca, Rusya'nın çok kutuplu bir dünya düzeni oluşturma arayışı da uluslararası bir denge yaratmak için dünyadaki çıkarlarını ve bölgedeki etkilerini yeniden düşünmeye itmiştir. Böyle hedeflere ulaşmak için, Afrika ülkeleriyle yakınlaşmayı garanti eden bir mekanizma oluşturması gerektiğinin farkındadır. Bu nedenle Rusya Sovyetler Birliği'nin çöküşünden hemen sonra Afrika ülkeleriyle ilişkilerini güçlü bir şekilde yeniden kurmaya başlamıştır (Hakan, 2010: 51).

Aynı bağlamda, Rus bilim ve kültür merkezleri, bölgedeki Rus varlığının güçlendirilmesinde rol oynamaktadır. Bu tür kurumlar Tanzanya, Kongo ve diğer ülkelerin yanı sıra Etiyopya'da da önemli ölçüde faaliyet göstermektedir. Rusya ayrıca Rus üniversitelerindeki Afrikalı öğrencilere burs vermektedir (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, March 5, 2018). Rusya, Afrika kıtasının BM Güvenlik Konseyi'nde veto hakkı ile daimî bir sandalye edinme hakkını talep eden Birleşmiş Milletler reform çağrısı doğrultusunda Afrika meseleleriyle uluslararası düzeyde etkileşim kurmaya çalışmaktadır. Tabii ki, Rusya, özellikle Sudan ve Eritre gibi devletlere uygulanan uluslararası yaptırımlardan dolayı, özellikle Afrika Boynuzu ülkeleri için diplomatik bir kalkan oluşturma olasılığına sahip olan BM Güvenlik Konseyi'nde ilk beş ülkeden biri olarak uluslararası statüsünden yararlanmaktadır.

ABD'nin bölgedeki bazı ülkelere karşı uyguladığı sopa politikası ışığında, Ruslar bunu kendi yararlarına kullanma politikası izlemişler ve izleyeceklerdir. Bölge ülkeleri Rusya ile ilişkilerini inşa etmek için boğucu ABD yaptırımlarından, özellikle de Sudan eski cumhurbaşkanı Ömer el Beşir'in 2017 yılında Rusya'ya yaptığı ziyarette Rusya'dan, ülkesinin Amerikan müdahalesinden korumasını istemesi Sudan için bir çıkış noktası olarak görülmektedir. Aynı zamanda Sudan ordusu, MiG-29 ve diğerleri gibi en modern Rus savaş uçakları da dâhil olmak üzere silahlanmasına büyük ölçüde güveniyordu (La Verle, (2015: 290). Öte yandan Rusya ayrıca, Kızıldeniz'de, Assab'ın stratejik Eritre limanının bulunduğu bir Rus askerî üssü kurmaya çalışmaktadır (Gregory, October 20, 2019).

Genel olarak, Ruslar, diğer uluslararası ve bölgesel güçler gibi, Afrika Boynuzu da dâhil olmak üzere, Afrika kıtasının ekonomik veya askerî olarak jeostratejik

öneminin farkındadır. Tüm bunların ışığında, Ekim 2019'da Rusya'nın Soçi (*Sochi*) kentindeki ilk Rus-Afrika zirvesi, siyasi, güvenlik, ekonomi ve benzeri dâhil olmak üzere birçok alanı içeren Afro-Rus ortaklığı kavramının yeni temellerini atmaktadır.

2.3. Çin

Afrika'daki Amerikan ve Fransız varlığıyla karşılaştırıldığında, Çin varlığı, özellikle ekonomik açıdan en büyüğü olarak değerlendirilir. Aslında, Çin'in geçtiğimiz yüzyılda Batı sömürgeciliğine karşı Afrika direniş hareketleriyle dayanışma içinde olmasının Çin-Afrika yakınlaşmasına büyük katkı sağlamaktadır (Mulugeta, 2013: 1). Aslında Çin, Batı sömürgecilerine karşı Afrika'nın kurtuluş hareketlerinin yanında olarak görülür (Tevfik, 2013: 106). Bunun için, egemenliğe karşılıklı saygı, içişlerine karışmama ve yardım alışverişi gibi ilkelere göre Çin-Afrika ilişkilerinin temelleri 1955 yılında düzenlenen Bandung Konferansı'ndan beri net olmuştur (Harry, 2007: 6). Çin'in çıkarları çerçevesinde, Batı politikalarına karşı çıkan Afrika hareketlerinin yanında olması dikkat çekicidir. Örneğin, Sovyetler Birliği liderliğindeki sosyalizm ile ABD liderliğindeki kapitalizm arasındaki mücadelenin kurbanı olan Kongo savaşı Patrice Lumumba liderliğindeki Ulusal Kongolu Hareketi (*Mouvement National Congolais-MNC*) Çin'den destek alan diğer kurtuluş hareketleri de buna dâhildir (Khairuddin, t.y: 721).

Bununla birlikte, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra, bipolarizmin ortadan kalkması, Amerikan hegemonyasının yükseliş korkusunu oluşturmuştur, özellikle Batı'yı tehdit eden medeniyetlerin İslâm ile Çin medeniyetleri olduğu sonucuna varılma korkusu ışığında Çin, tarihin derinliklerindeki tarihi ve kültürel mirasa dayanarak Afrika'ya karşı daha da açık bir strateji benimsemiştir (Maya, t.y: 274).

Bunun için Çin, Kenya ve Afrika'nın petrol zengini bölgeleri gibi Afrika Boyunu da dâhil olmak üzere Doğu Afrika ülkelerine odaklanarak Afrika ülkeleriyle siyasi ve ekonomik ilişkilerini inşa ederken petrol bölgelerine yönelmiştir (Ian, 2006: 937-959). Bu doğrultuda Çin, Batı ülkelerinin izlediği politikadan tamamen farklı bir politika ile deşış tokuşa dayalı bir model sunmuştur. Örneğin, Çin Cumhurbaşkanı Xi Jinping, Çin-Afrika İş birliği Forumu'nun açılış oturumunda 2018'de Çin politikasını "beş hayır" olarak adlandırdığı model ile özetledi. Bunlar: "Çin, Afrika ülkelerinin ulusal koşullarına uygun kalkınma yollarını keşfetme çabalarına müdahale etmeyecektir. Afrika'nın içişlerine karışmayacaktır ve iradesini başkalarına dayatmayacaktır. Çin'in yardımı Afrika'yı herhangi bir siyasi biçimde bağlamayacaktır. Çin, Afrika'daki yatırım ve finansman yoluyla siyasi çıkar elde etmek istemeyecektir" (China Daily, Sept 3, 2018). Bu nedenle Çin, Afrika kıtasındaki birçok ülke ile ilk ve birincil ortak haline gelmiştir ve ne ABD ne de Avrupa güçleri bununla başa çıkamamışlardır. Bu politikanın sonucu olarak, 2015 yılından beri Çin ile Afrika arasındaki ticaret hacminin yaklaşık 200 milyar dolara ulaştığını bilmek gerekmektedir (DATA, China-Africa Trade).

Ekonomik boyutun yanı sıra, Çin askerî açıdan, BM Güvenlik Konseyi Somali sahillerindeki korsanlık olgusunu engellemeye ilişkin bir dizi uluslararası karar çıkardıktan sonra harekete geçmiştir. Afrika Boynuzu'ndaki Çin askerî varlığı 2008'de Somali kıyısı yakınlarında ilk kez başlamıştır. Buna ek olarak Çin, Sudan'ın Darfur ve diğerleri gibi Afrika kıtasındaki uluslararası barışı koruma operasyonlarına askerî katkılarda bulunmaktadır. Açıkçası Çin'in 1990'dan beri Afrika'da on üç BM barışı koruma operasyonuna katıldığı tahmin edilmektedir (Rafe Ali, t.y: 189). Bununla birlikte Çin, Kızıldeniz kıyısındaki Cibuti'de askerî üs kurma hakkını elde etmiş ve Çin bu askerî üssü, 2014 yılında Cibuti ile Çin arasında imzalanan bir güvenlik ve savunma anlaşması kapsamında kurmuştur (Michael, t.y: 4).

Açıktır ki, on yıl boyunca uzayan ve benzer bir süre için yenilenen bir sözleşme kapsamında yıllık kira bedeli karşılığında Cibuti'de bir Çin askerî deniz üssü inşa edilmesi de dâhil olduğu belirtilmiştir. Bu Çin askerî üssü, Çin'in bölgesel sınırlarının dışında inşa ettiği ilk askeri üstür. Bu askerî üs, "Kemer ve Yol" stratejisine göre Çin'in kara ve deniz Çin İpek Yolu'nu canlandırma stratejisi ile tutarlıdır (Azizah, 2017: 14). Sudan ve Güney Sudan ülkelerindeki petrol serveti, ekonomi açısından da Çin'in bölgedeki varlığının ana itici gücü olduğu söylenebilmektedir. Bu nedenle, Cibuti ülkesindeki Çin askeri üssü, Afrika Boynuzu ve Afrika kıtası boyunca Çin stratejisine hizmet eden hayati bir üstür (Ian, 2006: 937-959).

Yukarıdakilerin hepsinin bir sonucu olarak belirtebiliriz ki Çin'in Afrika'ya yönelik bu çok yönlü stratejisi, küresel bir güç olma isteminin zorunlu bir gerekliliğidir ve kurduğu askerî üs bu istemini pekiştirmek adına önemli adımlarından biridir. Dolayısıyla, önümüzdeki yıllarda Çin'in Afrika kıtasındaki askerî varlığının artacağı muhtemeldir. Bu, Çin'in çıkarlarını koruma arzusunun yanı sıra Afrikalı liderlerin ekonomik ve hatta askerî alanlardaki uluslararası ortakları çeşitlendirme arzusu ışığında gerçekleşen bir durumdur. Afrika kıtasının Batı güçleri tarafından yaşadığı yağmalama ve büyük ıstıraptan sonra Çin'in Afrikalılar için en iyi alternatif olduğunu bilmek gerekmektedir. Aynı bağlamda, Çin'in Afrika'ya olan ihtiyacı sürekli artmaktadır, çünkü Afrika'nın kaynaklarının bitmek bilmez fazlalığı, güvenlik ve askerî açıdan Çin stratejisinin önemli bir parçası olarak giderek daha fazla büyüyebilir. Demek ki Çin'in büyüyen gücü, Çin'in Afrika Boynuzu ve genel olarak Afrika kıtasına yönelik yolunun en önemli istasyon taşlarından biridir (Yun, 2014: 6).

Sonuç olarak, yakın gelecekte Afrika'nın Çin askerî üssünün en önemli noktalarından biri olması beklenmektedir, bunun en önemlisi Çin'in büyüyen ekonomik ve askerî gücüdür. Yeni uluslararası sistemdeki siyasî ve ekonomik koşulların diktelerine göre, tüm bunlar Çin'in ekonomik ve askerî varlığının büyüklüğünün artmasında rol oynayabilecektir.

3. Afrika Boynuzu'ndaki Bölgesel Güçler Varlığı

Afrika Boynuzu bölgesindeki rekabet eden uluslararası güçler hakkında konuşurken, varlıklarını Orta Doğu ve Afrika Boynuzu bölgesinde fark edilir hale geti-

ren İran, Türkiye ve Arap Körfezi ülkeleri gibi bölgesel güçler göz ardı edilemezdir. Bu ülkelerin Afrika Boynuzu'nda özellikle ekonomik ve askerî-politik durum üzerinde odaklandığı hayati alanlara odaklanarak, her bir ülkenin varlığı ayrı ayrı politikası olduğu görülebilmektedir.

Afrika Boynuzu'ndaki bölgesel güçlerden bahsetmek elbette Arap Körfez ülkeleri, Türkiye, İran ve İsrail ile bu Doğu Afrika bölgesi ülkeleri arasındaki ilişkileri ve bağları ele almaktır.

3.1. Arap Körfezi Ülkeleri

İlk başta soracağımız soru, Arap Körfezi ülkelerinin bölgesel ve uluslararası güçlerin ilgi odağı haline gelen Afrika Boynuzu dışında kalıp kalmayacağıdır. Elbette hayır, çünkü Afrika Boynuzu'ndaki varlık sorunu, XXI. yüzyıldaki ulusal güvenlik kavramının stratejilerine göre en öncelikli olacak ekonomik ve güvenlik yönü de dahil olmak üzere çok yönlü bir konu haline gelmiştir. Bu koşullar Arap Körfezi ülkelerini Afrika Boynuzu'ndaki çatışma ve rekabete şu ya da bu şekilde dâhil etmiştir. Afrika Boynuzu bölgesindeki strateji yarışına katılan Arap Körfezi ülkelerinin ön saflarında Suudi Arabistan ve BAE bulunmaktadır.

Burada ekonomik ve güvenlik faktörleri de dahil olmak üzere bu Körfez ülkelerini bölgesel çevrelerinde genişlemeye iten çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bir yandan Suudi Arabistan ile BAE ve diğer yandan İran arasındaki nüfuz çatışması, bu ülkeleri ekonomik ve güvenlik hedeflerine ulaşmak amacıyla Afrika Boynuzu'na girmeye itmiştir. Aynı şekilde, başka bir tarafta Suudi Arabistan ile BAE, diğer tarafta İran arasındaki bölgesel rekabet bağlamında ortaya çıkan İran genişlemesi karşısında durmaktadır. Böyle bir yarışta ve rekabette Afrika Boynuzu bölgesinde gerçek bir strateji mücadelesi başlamıştır.

BAE'ne gelince, askerî ve ekonomik bir strateji geliştirmiş. Ekonomik olarak, BAE, Somali'deki Berbera Limanı, Eritrean Assab limanı ve Cibuti'deki Durali Limanı gibi Aden Körfezi ile Hint Okyanusu ve körfez kıyıları olanlar olmak üzere hayati bölgesel limanların satın alınması konusuna odaklanmıştır (Gérard, Septembre 2016). BAE ayrıca Puntland ile Somaliland gibi Somali yarı ayrılıkçı bölgelerine yatırım yapmaya başlamıştır; ancak bu, Somali yetkilileri 2018'de Mogadişu Havaalanı'nda Emirates fonlarına ait bir uçağa el koymasıyla bu proje uzun zaman sürmemiştir (Charles, 2014: 19–60). Çünkü Somali zor durumda olmasına rağmen ayrılıkçı bölgelerle Mogadişu'daki merkezi hükümet pahasına uğraşmayı kabul etmemektedir.

Diğer tarafta Suudi Arabistan, insanî yardım örgütleri aracılığıyla, özellikle Somali'de insanî destek yoluyla Afrika Boynuzu ülkelerinin desteğini almaya çalışmaktadır. Aslında, Suudi Arabistan Afrika Boynuzu'na önemli yatırımlar yapmamıştır. Askerî açıdan, Suudi Arabistan'ın odak noktası, bir dizi uluslararası güç için çeşitli askerî üslere ev sahipliği yapan Cibuti ülkesi ile 2017 yılında güvenlik

anlaşması imzalamıştır (Aglionby, 17 Jan. 2017); ancak Suudi Arabistan henüz Afrika Boynuzu'nda askerî üs kuramamıştır. Tüm bunlardan anlaşılmaktadır ki, bir yandan Suudi Arabistan ile BAE ve diğer yandan İran arasında var olan çatışma ve rekabet, bu Körfez ülkelerini etkilerini artırmak ve bölgedeki yavaş yavaş büyüyen İran etkisini çevrelemek amacıyla Afrika Boynuzu'na doğru itmekte rol oynamaktadır (Harry, 2018: 350). Suudi Arabistan ve BAE'nin bölgedeki İran genişlemesine rahatsız olmasına rağmen, İsrail'in Afrika Boynuzu'ndaki genişlemesi ile ilgili herhangi bir sıkıntı ifade etmemeleri dikkat çekicidir.

3.2. Türkiye

Başlangıçta, Afrika Boynuzu'nda Türk varlığı Habeşistan, Somali, Sudan, Cibuti, Kenya ve diğer Afrika bölgeleri gibi Osmanlı Halifeliği döneminden bu yana Afrika kıtasında önemli bir tarihî varlığa sahiptir. Yani Osmanlı İmparatorluğu ile Afrika Boynuzu arasındaki bağlantılar, Osmanlı amirali Ali Bey'in Somali kıyılarına ve Malindi limanına (*Kenya*) ulaştığı 1584 yılına dayanmaktadır (Numan, 2016: 142-143). Son yıllarda ise, Türkiye'nin Afrika kıtasını ihmal etmemesi gerektiğine inandığı stratejik vizyon doğrultusunda (Davutoğlu, 2002: 208) 1990'lı yıllardan itibaren güçlenmeye başlayan ilişkiler daha üst bir aşamaya taşınmıştır. Aslında, uluslararası politikada ve Afrika kıtası da dâhil olmak üzere çok sayıda stratejik öneme sahip bölgesel ortamda önemli bir rol oynayan Türk dış politikası sürecinde yaşanan gelişmelere dayanmaktadır. Bu nedenle Türkiye, 2002'den bu yana diplomatik, ekonomik ve kültürel bağları güçlendirmek amacıyla genel olarak Afrika kıtasına artan bir ilgi göstermiştir. Bunlara ek olarak Türk-Afrika ilişkileri, 2008 yılında İstanbul'da düzenlenen ilk Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'nden bu yana Afrika Birliği ile Türkiye arasında toplantı ile konferanslarla sonuçlanan ve çoğu Afrikalı liderin katıldığı önemli bir büyümeye tanık olmuştur (Numan, 2016: 297).

Her halükarda 1998'de özelliklerini göstermeye başlayan Afrika'ya açılım politikası, Afrika ülkelerinin iç işlerine karışmama ve karşılıklı yarar sağlama gibi her iki tarafa da hizmet eden önemli yaklaşımlara dayanmaktadır. Bu doğrultuda, Türkiye-Afrika ilişkileri, en üst düzeyde birçok ziyaretle sonuçlanan yeni bir vizyon oluşturmuştur. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Afrika ülkelerini en çok ziyaret eden dünya lideridir (Türkiye Cumhuriyet, Cumhurbaşkanlığı, İletişim Başkanlığı). Bu gerçekleşen ziyaretler arasında Eritre ve Güney Sudan hariç sekiz Afrika Boynuzu ülkesinden altısı yer almıştır. 2011 yılında, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yaklaşık otuz yıl içinde Somali'yi ziyaret eden ilk ülke lideri olduğu göz önünde bulundurulması gereken bir detaydır (Abdurrahim, 2017: 704). Yani ülkede devam eden iç savaş nedeniyle Somali'deki merkezi hükümetin çöküşünden bu yana ülkeyi ziyaret eden ilk devlet başkanıdır.

Türkiye, siyasî, güvenlik, insanî, kalkınma ve hatta askerî açıdan Somali'ye büyük önem vermektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin Somali'deki varlığı, Somali'nin yeniden inşasına katkıda bulunmaktadır (Melahat, 2016: 32). Aynı bağlamda, So-

malî'deki kurulan Türk askeri üssü (TURKSOM Askerî Eğitim Üssü), bölgesel bir güç olarak Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Zaten bu üs Türkiye'nin yurtdışında inşa ettiği en büyük askerî üs olarak kayıtlara geçmiştir. Öte yandan, Somali ordusu mensuplarının bu Türk askeri üssü aracılığıyla aldıkları eğitim ve öğretim göz önüne alındığında, bu Türk askeri üssü, Somali'de güvenliğin sağlanmasında büyük rol oynayacaktır (Middle East Monitor, 5 Oct. 2017).

Bir hatırlatma olarak, Afrika Boynuzu'ndaki Türk varlığı sadece Somali ile sınırlı değil; Nitekim Türkiye'nin Etiyopya, Sudan ve diğer ülkelerle yakın ilişkileri vardır. Afrika Boynuzu'nun demografik ve ekonomik olarak en büyük ülkesi olan Etiyopya, Türkiye ile çeşitli alanlarda seçkin ortaklıklara sahiptir (Abdu, 2012: 207). Burada belirtmek gerekir ki, Afrika Birliği'nin genel karargahı olan Etiyopya, 2008 yılından itibaren Türkiye'yi stratejik ortak olarak görmektedir (Serhat, 2018: 185).

Sudan ile ilgili olarak, Sudan ve Türkiye'nin paylaştığı tarihî derinlikten çıkarılan stratejik ilişkiler vardır. Bu, uzun vadede her iki tarafa da hizmet eden stratejik bir boyutla ilişki kurmaya çevrildi ve Sevakin Adası, Sudan ile Türkiye'nin aradığı stratejik ortaklığın derinliği için açık bir örnektir. Nitekim Türkiye, 2006 yılından bu yana Sudan ile olan ilişkilerine büyük önem vermeye başlamıştır (Serhat, 2018: 171).

Sonunda söylenebilecek şey, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış politikası Afrika ülkeleri tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Buna göre, Afrika Birliği'nin 2008 yılında Türkiye'yi stratejik bir ortak ilan etme kararı ve 2008 yılında yapılan "*Türkiye-Afrika İşbirliği*" zirvesi iki taraf arasındaki sürekli iş birliğinin başlangıç noktası olmuştur (Numan, 2016: 297). Türkiye'nin, Afrika Boynuzu ülkeleriyle daha fazla siyasî, ekonomik ve diğer ilişkiler dizisi örmesine izin verecek çeşitli faktörler vardır, en önemli hususlar aşağıdaki gibidir:

- a) Fransa ve İngiltere'de olduğu gibi, Türkiye'nin Afrika kıtasında sömürge geçmişi yoktur. Her ne kadar bu batı ülkeleri Afrika'nın zenginliğinden faydalanmış olsalar da kendilerini Afrika halklarının ve bölge halklarının dostu olarak sunmayı başaramadılar. Türkiye, kendisini Afrika Birliği'nin tanımladığı gibi stratejik bir ortak olarak sunmuştur. Bu, uzun vadede Afrika ve Türk işbirliğine hizmet eden bir neden olarak görülmektedir,
- b) Türkiye'yi, Afrika Boynuzu ülkeleri de dâhil olmak üzere, genel olarak çok sayıda kıta ülkesi ile bir araya getiren, Türkiye'nin Afrika Boynuzu ülkelere kültürel, tarihî ve hatta coğrafi olarak Fransa, İngiltere, Rusya, Çin ve diğerlerine kıyasla en yakın olduğu bilen kültürel, dinî ve tarihî faktörler vardır. Bu ve diğer hususlar için, Afrika Boynuzu bölgesindeki Türk politikası geniş kabul görmüştür.

Genel olarak, Türkiye'nin Afrika Boynuzu'na yaklaşımı, insanî yardım, eğitim, hastane inşası ve ortak çıkarlara hizmet verebilecek diğer şeyler gibi yumuşak

bir eğilimin ürünüdür. Bunların yanı sıra ekonomik, diplomatik ve askerî eylemler arasında bir denge kurulduğu da göz önündedir, örnek olarak Somali davası tüm bunları özetleyen bir strateji içine girmektedir.

3.3. İran

Afrika Boynuzu bölgesinde uluslararası ve bölgesel rekabet konusunda, İran genel olarak Afrika'ya ve özellikle Afrika Boynuzu'na önem veren bölgesel ülkelerden biridir. Afrika ülkeleriyle siyasi ve ekonomik ilişkileri güçlendirme istekliliğini gösterdiği bilinmektedir. İran'ın bu hayati bölgeye askerî çıkarmaktan da uzak değildir.

Aslında İran devriminin başlangıcındaki İran stratejisinde, Afrika'ya girmek amacıyla XXI. yüzyılın başlangıcından, özellikle Muhammed Khatami döneminde reformcu hükümet döneminde yavaş yavaş yüzeye çıkmaya başlamıştır. Başlangıçta İran'ın odak noktası Kızıldeniz, Afrika Boynuzu ve Doğu Afrika'yı çevreleyen Afrika ülkeleri idi. Daha sonra uluslararası arenada yüzlerini önemli bir konumda olarak dayatan Afrika Boynuzu bölgesindeki uluslararası ve bölgesel rekabet ışığında İran dış politikası çıkarları listesinde çok önemli hale gelmiştir (Ayman, 2005: 26).

Afrika Boynuzu'ndaki İran faaliyeti, nükleer programı üzerindeki Batı ve Amerikan baskısına paralel ilerliyordu. Bu İran hamleleri, yaşadığı siyasi ve ekonomik baskılar ışığında İran'ın daha fazla Afrika desteği almaya çalışmak da dahil olmak üzere çeşitli hedeflerinin doğrultusunda gerçekleştiği söylenebilmektedir. Aynı zamanda İran, izolasyon duvarını kırmaya ve ABD'nin baskısı, yaptırımları ne olursa olsun İran'ın açılma yeteneğine sahip olduğunu göstermeye çalışmaktadır (Ayman, 2005: 23). Ayrıca İran kendisini hiçbir şekilde göz ardı edilemeyecek etkili bir bölgesel güç olarak göstermeye çalışmaktadır. Zaten İran devriminin başlangıcından bu yana aralarında gerginlik ve çekim hali yaşayan ABD başta olmak üzere Batı ülkeleriyle olası bir patlamayı öngörerek stratejik su yollarına yakın kalmak da İran'ın hedeflerinden önemli bir tanesidir.

İran'ın genel olarak Afrika'ya ve özellikle Afrika Boynuzu bölgesine yaklaşımı, İran dış politikasının hedeflerinde bir değişiklik bağlamında ortaya çıktığı şeklinde açıklanabilmektedir. Bölgedeki Amerikan ile İran potansiyeli arasındaki büyük farkı bilerek, mümkün olan maksimum İran çıkarlarını elde etmek ve meydanın İsraililere ve Amerikan hegemonyasına bırakılmasını önlemek için çevredeki bölgesel iklimden yararlanma girişimi bu değişikliğin sonucunda oluşmuş bir İran politikasıdır (Ayman, 2005: 3).

Tüm bunların yanında, "*devrimi ihraç etme*" konusu İran vizyonuna göre, İran etkisini güçlendirmek ve artırmak amacıyla Şii düşüncesini bölgeye yaymaya çalışan İran kurumları veya kültür merkezleri aracılığıyla göz ardı edilemezdir. Sudan, faaliyetlerini ardında yatan kültürel merkezler açarak Şia doktrini yaymanın

temel amacı bu girişimin açık bir örneğidir; ancak Sudan, İran merkezlerini Sudan topraklarında kapattıktan sonra bu hareketin kapısını kapatmıştır. Bu bağlamda, her ne kadar bazı İranlı yazarlar İran'ın politikası ile Şiizm veya Şii yoğunluğu olan bölgeler üzerindeki etkisinin genişlemesi arasındaki ilişkiyi reddetse de, gerçek tam tersidir (Mirmohammad Sadeghi, 2019: 221).

Aynı çerçevede, güvenlik konuları doğal olarak İran'ın bir yandan Batı güçleriyle yüzleşmesinde ve diğer taraftan İran ile Arap Körfez ülkeleri (*Suudi Arabistan, BAE*) arasında anlaşmazlığın ciddiyeti hakkında farklı görüşlere bakılmaksızın arasındaki tutarsızlık durumunda Doğu Afrika'nın şu ya da bu şekilde önemli stratejik istasyonlardan biri olmasını istediği görülebilmektedir.

Gerçekten de İran'ın Afrika Boynuzu'na odaklanması, İran'a gerekirse ekonomik ve muhtemelen askerî görevler üstlenmesini sağlayan bir odak noktası vermektedir. İran ve Eritre arasındaki ilişkiler göz önüne alındığında, bunun İran'ın bu ülkede Cibuti ülkesi ile birlikte farklı bir stratejik askerî bir konum bulmaya çalıştığı söylenebilmektedir. Her halükârda İran, Afrika Boynuzu ülkeleriyle ilişkiler kurmaya ve ilişkilerini sürdürmeye büyük önem vermektedir (Ariel, May 9, 2010).

Ekonomik çerçeveye gelince, İran zaten Afrika Boynuzu ve genel olarak Doğu Afrika'da birçok ekonomik çıkarlara sahiptir ve Sudan, İslami hareketin Sudan'da iktidara gelmesinden bu yana İran'ın nüfuzu için fırlatma rampası olmuştur. Birçok ekonomik, teknik, bilimsel ve kültürel alanda zaten iş birliği vardır (Osama, 2014: 200). Öte yandan, Afrika'nın uluslararası ve bölgesel güçlerle ortaklık kurma konusunda açık bir arzusu var ve İran'ın bundan dışlanması söz konusu değildir.

3.4. İsrail

İsrail, tüm bölgesel ve uluslararası güçlerin bildiği bölgenin önemi nedeniyle Afrika Boynuzu'ndaki yaşam sahnesinde hep var olmuştur. İsrail'in Afrika Boynuzu'ndaki varlığı ise iki taraftan görülebilmektedir: İlk olarak tarihî yönüdür; burada İsrail'in Ortadoğu, Doğu Afrika ve Afrika Boynuz bölgesinde varlığını kurmaya çalıştığı bu sürecin bir parçası olarak, özellikle Afrikalı Falaşa Yahudileri tarafından temsil edilen Afrika Boynuzu'ndaki Yahudi varlığıyla ilgilidir (Steven, 1993: 654). İkinci ise, Arap-İsrail çatışmasıyla ilgili bir güvenlik politikasıdır. Bu, İsrail'in bölgede bir bütün olarak başarmayı amaçladığı hedeflerden görülebilmektedir. İsrail'in hedeflerinin İsrail'in ulusal güvenliği ile yakından bağlantılı olduğu açıktır, İsrail'in Filistin meselesi nedeniyle bölgedeki birçok ülke tarafından dayatılan bölgesel izolasyondan kurtulma girişimi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle İsrail, bölgedeki Ortodoks Hıristiyan akımına öncülük eden Etiyopya ile bir ilişki kurarak Afrika Boynuzu bölgesine odaklanmaktadır (Woodward, 2002: 12). Böylece, Etiyopya ile İsrail arasındaki bağlar bölgedeki diğer ülkelere kıyasla güçlüdür; ancak İsrail çıkarlarına hizmet eden şeye göre tüm iplerde oynamaktadır. Örneğin, Etiyopya ordusu tarafından 1960- 1974 yılları arasında İmparator Haile Selassie'ye karşı düzenlenen darbede, İsrail imparator tarafında saf tuttu ve ona

isyarı ortadan kaldırılmasına, darbenin engellenmesine yardımcı olan istihbarat bilgileri ile destek olmuştur (Benjamin, 1987: 52). Daha sonra, Etiyopya-İsrail ilişkileri 1977'de General Mengistu yönetimi sırasında İsrail'in rakiplerine verdiği destek nedeniyle gerilmiştir (Haggai, 1983: 103-04); ancak İsrail stratejik önemi nedeniyle Etiyopya ile ilişkilerini her zaman korumaya çalışmaktadır. 1991 yılında ise Mengistu rejiminin düşmesinden sonra bile durum değişmemiştir. Diğer tarafta, Eritre-Etiyopya çatışması ortamında, İsrail, 1993'te bağımsızlığını kazanan Etiyopya'dan ayrılmak için savaştan Eritrelilerin yanında durup ve bu yeni ülke ile hemen bağ kurabilmiştir (Hamdi, 2015: 79). Özetle, İsrail'in Kızıldeniz ve Afrika Boynuzundaki çıkarlarını garanti altına almak için hem Etiyopya hem de Eritre ile ilişkilerini yeniden kurabildiği söylenebilmektedir. İsrail bölge ülkelerine yakın durmaya ve ardından Afrika Boynuzu'nun tüm ülkelerini kapsayacak şekilde ilişkilerini genişletmeye çalışmaktadır.

Genel olarak, İsrail'in Afrika Boynuzu'ndaki varlığı, İsrail'in bölgesel ortamı, özellikle Arap ülkeleri tarafından dayatılan izolasyonu kırma girişimi yoluyla görülebilecek birkaç hedefe ulaşmayı amaçlamaktadır (Ehud, 1982: 28-40). İsrail aynı zamanda Afrika ülkelerinden Arap-İsrail çatışmasında siyasî desteğini kazanmaya çalışıyor ve İsrail'i Uganda ile Güney Sudan gibi Hristiyan çoğunluğa sahip ülkelere yanısıra Etiyopya ve Kenya gibi Yahudi azınlıklara sahip olan ülkeler için "Seçilmiş Halk" inancına göre onları örnek bir ülke olarak sunmak amacıyla temsil edilen ideolojik hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadır. Örneğin, Etiyopya krallarının soyunun Kral Davut'tan geldiğini iddia eden Etiyopya'daki "*Kebrä Nagast*" kitabı gibi bazı Afrika halklarının Yahudiliğini kanıtlamaya çalışan tarihi kökenlerine dayanmaktadır (Hamdi, 2015: 68). Aslında asıl amaç İsrail'in, güvenliğe sahip olmak için Arap ülkelerine bakan Kızıldeniz ve Babülmendep Boğazı ile ilgili ulusal güvenliğinin gerekliliklerini ciddi şekilde yerine getirmeye çalıştığı aşıkardır (Hamdi, 2015: 79). Her halükârda, Afrika Boynuzu bölgesi İsrail'in ulusal güvenliğini tüm yönleriyle sağlamak için çalışmaya çalıştığı en uygun yer olabilmektedir.

Sonuç

Afrika Boynuzu'ndaki uluslararası ve bölgesel rekabet unsurlarını inceledikten sonra bu çalışmanın bulgularını şu şekilde özetleyebiliriz.

Uluslararası güçler arasındaki rekabet konusu, artıları ve eksileri ne olursa olsun uluslararası siyasetin gerçekçi bir parçası haline geldiği söylenebilmektedir. Bu bağlamda, Afrika Boynuzu gibi stratejik öneme sahip olan bölgeler uluslararası güçlerin gözünde hedef haline gelebilmektedir. Bu nedenle Afrika Boynuzu bölgesi, uluslararası güçlerin gözünde özellikle 21. yüzyılın başından itibaren en önemli bölgelerden biri olmuştur ve bu bölgedeki Amerikalıların, Çinlilerin, Fransızların ve diğerlerinin varlığı açık bir örnektir. Sonunda söylenmesi gereken şey, Afrika Boynuzu bölgedeki uluslararası ve bölgesel rekabet unsurlarının farklı amaçlarına rağmen bu bölgenin ülkeleri, bölgesel güçlerin yanı sıra uluslararası

güçlerin aralarındaki yaşanan rekabetten ş u ya da bu şekilde etkilenmişlerdir. Bu gerçekliğ e dayanarak, Afrika Boynuzu'nun stratejik önemi göz önüne alındığı nda bu bölge ülkelerinin geleceğ i ş üpheş iz ki uluslararası sistemin kaderine ve bu uluslararası sistemde önümüzdeki süreçte gerçekleş mesi muhtemel dönüşümlere bağ lı olacağı düşünölebilmektedir.

Kaynakça

- Abdu, Muhammed Ali. (2012). *Etiyopya-Türkiye İlişkileri: Karşılıklı Şüphe ve Anlaşmazlıktan Karşılıklı Anlayış ve İşbirliğine*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü- Tarih Anabilim Dalı. s. 207.
- Abdullah İdris, Muhammed. (1990). *Eritre - Afrika Boynuzu'nun Volkanı*. Eritre Kütüphanesi]. عبد الله إدريس محمد، (1990)، ارتيريا بركان القرن الأفريقي، المكتبة الإرتيرية. s. 16.
- Abdurrahim, Sıradağ. (2017). *Türkiye-Somali İlişkileri: Sebepler, Dinamikler ve Meydan Okumalar*. Sakarya: Ortadoğu Yıllığı (Ağustos 2017) İMAK Ofset Basım Yayın. s.704.
- Adu, Boahen, A. (1987). *Histoire Générale de l'Afrique: VII: l'Afrique sous Domination Coloniale, 1880-1935, Comité Scientifique International Pour la Rédaction d'une Histoire Générale de l'Afrique*. UNESCO. s. 22.
- Aglionby, J. (2017). Djibouti Finalising Deal for Saudi Arabian Military Base. *Financial Times*. (17 Jan. 2017).
- Al-Nur, Hamad. (2013). *Araplar ve Afrika Boynuzu: Komşuluk Diyalektiği*. Beyrut: Arap Araştırma ve Politika Araştırmaları Merkezi]. ss. 584-586.
- النور حمد، وآخرون، (٢٠١٢)، العرب والقرن الأفريقي: جدلية الجوار والانتماء، ، المركز العربي للأبحاث ودراسة السياسات، ط١ ، بيروت
- Ariel, Farrar-Wellman. (2010). Somalia-Iran Foreign Relations. *AEI Iran Tracker*. (May 9, 2010).
- Ayman, Asseyid Shabana. (2005). Afrika'da İran Siyaseti: Yeni Ufuklar. *Uluslararası Politika Dergisi*. (Sayı 160, Nisan 2005). s. 26.
- أيمن، السيد شبانة، (٢٠٠٢)، السياسة الإيرانية في أفريقيا: آفاق جديدة، مجلة السياسة الدولية، العدد ٦١، القاهرة، أبريل ٢٠٠٢،
- Azizah, Tarik. (2017). *Çin'in Yükselişi Işığında Asya'daki ABD Stratejisi*. Hermon Çağdaş Araştırmalar Merkezi]. s. 14.
- عزيزة طارق، (٧٠٢)، إستراتيجية الولايات المتحدة في آسيا في ظل النهوض الصيني، مركز حرمون للدراسات المعاصرة
- Benjamin, Beit-Hallahmi. (1987). *The Israeli Connection: Who Israel Arms and Why*. New York: Pantheon. s. 52.
- China Daily. (2018). *Highlights from Xi's Speech at FOCAC Beijing Summit Sept 3, 2018*. <https://www.chinadaily.com.cn/a/201809/03/WS5b8cfb83a310add14f389529.html> sayfasından erişilmiştir.
- Charles, A. Kupchan. (2014). *Unpacking Hegemony: The Social Foundations of Hierarchical Order: Power, Order and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press. ss. 19–60.
- Daban, Cihan. (2017). *Dekolonizasyon Süreci ve Sonrası Afrika*. 2. B., Açılım Kitap. s. 155.
- Dagne, Ted. (2008). *Kenya: The December 2007 Elections and the Challenges Ahead*. CRS Report for Congress sayfasından erişilmiştir. ss. 3-4.
- David, B., (2000), *The Dynamics of Global Governance, European Overseas Empires 1415-1980*. New Haven NJ: Yale University Press. s. 2.
- Davutoğlu, Ahmet. (2002). *Stratejik Derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları. s. 208.
- DATA. China-Africa Trade. <http://www.sais-cari.org/data-china-africa-trade> sayfasından erişilmiştir.

- Degu, W. A. (2002). *The State, The Crisis of State Institutions and Refugee Migration in The Horn of Africa: The Cases of Ethiopia, Sudan and Somalia*. University of Amsterdam, https://pure.uva.nl/ws/files/1062206/48477_UBA002000875_16.pdf sayfasından erişilmiştir. s. 182.
- Ehud, Evriel. (1982). Some Minute Circumstances Memoire. *The Jerusalem Quarterly* 14, 1982. ss. 28-40.
- Foreign Minister Sergey Lavrov's interview with the *Hommes d'Afrique Magazine*. Moscow: March 5, 2018. The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. https://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/3106421 sayfasından erişilmiştir.
- Gebru, T. (2009). *The Ethiopian Revolution: War in the Horn of Africa*. London: Yale University Press. s. 2.
- Gérard, Prunier. (2016). La Corne de l'Afrique Dans l'orbite de la Guerre au Yémen. *Le Monde Diplomatique*. (Septembre 2016).
- Gregory Alonso, Pirió., Robert, Pittelli. (2019). *Putin and his Oligarchs in Africa: The Scramble for Economic and Military Leverage, Strategic Thinking on East Africa*. (October 20, 2019). <http://www.strathink.net/ethiopia/putin-and-his-oligarchs-in-africa-the-scramble-for-economic-and-military-leverage> sayfasından erişilmiştir.
- Haggai, Erlich. (1983). The Struggle Over Eritrea, 1962-1978: War and Revolution in the Horn of Africa, Stanford. CA: Hoover Institution Press. ss. 103-04.
- Hakan, Fidan., Bülent, Aras. (2010). The Return of Russia-Africa Relations. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. December 2010, file:///C:/Users/Ahmad/Downloads/2.pdf sayfasından erişilmiştir. s. 51.
- Hamdi, Abdel-Rahman. (2015). *İsrail'in Afrika'ya Penetrasyonu*. 1. B., Arap ve Uluslararası İlişkiler Forumu]. s. 79.
- حمدي عبد الرحمن، (2015)، الإختراق الإسرائيلي لأفريقيا، منتدى العلاقات العربية والدولية.
- Harry, Broadman. (2007). *Africa's Silk Road: China and India's New Economic Frontier*. Washington DC: World Bank. s. 6.
- Harry, Verhoeven. (2018). *The Gulf and the Horn: Changing Geographies of Security Interdependence and Competing Visions of Regional Order*. Qatar, Doha: School of Foreign Service, Georgetown University in Qatar, Doha. s. 350.
- Ian, Taylor. (2006). *China's Oil Diplomacy in Africa: International Affairs*. C. 82, no. 5. ss. 937-959.
- John, S., Badeau. (1968). *The American Approach to the Arab World: Har Per and Row for the Council on Foreign Relations*. New York. s. 15.
- Khairuddin, Shamama. (t.y). 21. *Yüzyılda Geleceğin Güçleri Arasındaki Stratejik İlişkiler*. Ceza-yir: Kurtuba Kitap evi]. s. 721.
- خير الدين شمامة، (2009)، العلاقات الإستراتيجية بين قوى المستقبل في القرن 21. الجزائر، دار قرطبة.
- LaVerle, Berry. (2015), *Sudan: A Country Study*. Federal Research Division Library of Congress: Library of Congress Cataloguing-in-Publication Data. s. 290.
- Madowo, Larry. (2018). *May in Africa: UK Prime Minister's Mission to Woo Continent after*

- Brexit*, in: BBC-News. 28 August 2018.
- Marks, Thomas A. (1974). *Djibouti: France's Strategic Toehold in Africa*. African Affairs. (Vol. 73:290). ss. 95-104.
- Mattia, C. Bertazzini. (2018). *The Long-Term Impact of Italian Colonial Roads in The Horn of Africa 1935 2000*. Economic History Department, London School of Economics and Political Science, Houghton Street, London, Economic History Working Papers No: 272/2018, <http://eprints.lse.ac.uk/87074/1/WP272.pdf> sayfasından erişilmiştir. ss. 4-7.
- Maya, Khater. (t.y). Deniz Korsanlığı Suçunun Yasal Çerçevesi. *Şam Üniversitesi Hukuk ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, (c. 27, Sayı 4). s. 274.
- مايا خاطر، القرصنة البحرية (١١٠٢)، "مجلة جامعة دمشق للعلوم القانونية والإقتصادية" المجلد 27 ، العدد الرابع.
- Melihat, Yalçın. (2016). *Türkiye Somali İlişkilerinde El-Şebab Örgütünün Etkisi*. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi. (C. 4, No.2 2016). s. 32. <http://dergipark.gov.tr/yalovabaccd> sayfasından erişilmiştir. s.32.
- Michael, Barsoum Azmy. (t.y). *Sessiz Merkezli: Afrika'daki Çin Dilbilgisi Stratejisi*, Mısır'ın Stratejik Araştırmaları]. s. 4.
- Middle East Monitor. *Turkey Opens Largest Overseas Military Base in Somalia*. 5 Oct. 2017.
- Mirmohammad Sadeghi, S.M., Hajimineh, R. (2019). *The Role of Iran's "Soft Power" in Confronting Iranophobia*. Tehran, Iran: Islamic Azad University. s. 221.
- Mulugeta, Gebrehiwot Berhe., Liu, Hongwu. (2013). *China-Africa Relation: Governance, Peace and Security*, Institute for Peace and Security Studies. Ethiopia: Addis Ababa. s. 1.
- Numan, Hazar. (2016). *Türkiye Afrika İlişkileri: Türkiye'nin Dost Kıtaya Stratejisi*. Ankara: Akçağ Yayınları. ss. 142-143.
- Oğultürk, Mehmet Cem,. (2019). *Russia's Renewed Interests in the Horn of Africa As a Traditional and Rising Power*. (Vol. 2). Issue 1 (Russia's Dual Roles in Global Politics as a Traditional Great Power and a Rising Power). Feb. 2019. ss. 121-143.
- Osama, Abdel-Rahman. (2014). *Afrika: Siyonist Amerikan-Şii Tehdidi*. Hibatunnil Yayıncılık ve Dağıtım]. s. 200.
- أسامة عبد الرحمن، (2014)، أفريقيا، والخطر الصهيوني الأمريكي- الشيعي، ط1، هبة النيل العربية للنشر والتوزيع، ص: 200
- Rafe Ali, Al-Madani. (t.y). *Çin'in Afrika Politikasında Yumuşak Diplomasi: Çin-Sudan İlişkileri Modeli 2000/2010*. Ürdün: Dar Al Jinan, Yayıncılık ve Dağıtım]. s. 189.
- رافع علي المدني ، (٢٠١٢)، الدبلوماسية الناعمة في السياسة الصينية تجاه افريقيا : العلاقات الصينية السودانية نموذجاً: 2010/2000، دار الجنان للنشر والتوزيع، الأردن.
- Serhat, Orakçı. (2018). *Türkiye Afrika İlişkileri: Tarihi Süreç. Yaklaşımlar ve Beklentiler*. İstanbul: Pelikan Basım. s. 185.
- Sıradağ, A. (2014). *Understanding French Foreign and Security Policy towards Africa: Pragmatism or Altruism*. Afro Eurasian Studies. (Vol. 3). Issue:1. s. 107.
- Steven, Kaplan., (1993). *The Invention of Ethiopian Jews: Three Models*. In: Cahiers d'études Africaines. (Vol. 33, n°132). s. 654.
- Sudan Expels Iranian Diplomats and Closes Cultural Centers. (2014). *The Guardian*. (September 2, 2014).

- Tevfik, Abdul Sadiq. (2013). Çin'in Afrika'daki Dış Politikasının Temel Direkleri. *Arab Politics Magazine*. Sayı 5, Kasım 2013]. s. 106.
- توفيق عبد الصادق، (٢٠١٣)، مرتكزات السياسة الخارجية للصين في أفريقيا، مجلة سياسيات عربية، العدد 5، نوفمبر 2013.
- Türkiye Cumhuriyet, Cumhurbaşkanlığı, İletişim Başkanlığı. Cumhurbaşkanı Erdoğan: "Afrika Ülkeleriyle İlişkilerimizi Yoğunlaştırmakta Kararlıyız". <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-afrika-ulkeleri-ile-iliskilerimizi-sayfasindan-erisilmistir>.
- Van der Plas, T. (2017). *The Dutch in the Second Italo-Abyssinian War*. <https://core.ac.uk/download/pdf/84907763.pdf> sayfasından erişilmiştir. s. 3.
- Wael, I. (2008). *Somali: Sömürgecilikten Kurtuluş ve Terörle Mücadele Öyküsü*. Kahire: Mısır Kitaplar ve Ulusal Belgeler Genel Otoritesi]. ss. 48-49.
- وائل إبراهيم الدسوقي يوسف، (٨٠٠٢)، الصومال: قصة التحرر من الاستعمار والحرب على الإرهاب، ط١، الهيئة المصرية العامة لدار الكتب والوثائق القومية، القاهرة.
- Woodward. Peter. (2002). *The Horn of Africa: State, Politics and International Relations*. London: Tauris & Co. Ltd, 6 Salem Road, London w2 4 BU 175 Fifth Avenue, New York NY 10010. s. 11.
- Yahya H., Zoubir. (2006). la Politique Etrangère Américaine au Maghreb. *Journal d'Etude des Relations Internationales au Moyen-Orient*. (Vol I , N°1). Juillet 2006. ss. 124-125.
- Yun, Sun. (2014). *Africa in China's Foreign Policy* https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/Africa-in-China-web_CMG7.pdf sayfasından erişilmiştir. s. 6.